

Formandens beretning 2022

v/ Henning Rasmussen

Det er vist ikke for meget sagt, at denne periode startede hvor den forrige slap, dvs. Corona var/er her stadig, og hen mod julen 2021, kom der igen restriktioner, dog ikke helt så strenge som året før, men inden det kom hertil, havde vi dog fået afholdt ordinær generalforsamling, med et pænt fremmøde, og som i tiden før Coronaen også med kaffe/the, kage og efterfølgende foredrag.

I begyndelsen af december, fik arkivet en henvendelse fra redaktør, Knud Mogensen, Randers Amtsavis, om et besøg på arkivet, til en snak om, hvad det er vi går og laver i hverdagen.

Interessen for dette var blevet vakt ved, at Knud Mogensen havde læst nogle artikler i vores udsendte årsskrift. (Som nogen vil vide, sender vi hvert år vores årsskrift ud til vores naboarkiver m.fl. og altså også til Amtsavisen).

Det kom der så en meget fin artikel ud af, med en fin omtale af arkivet som var i avisen d. 20. december 2021, - fyldte en hel side i avisen. Det lå lidt i kortene, at der ville komme mere, vedrørende de førnævnte artikler.....

Der er vist ikke ret mange, der ikke er klar over, at næsten alting stiger i denne tid. Således også det, at drive en lille forening som vores, hvor især en post (synes vi) er meget i øjenfaldende, nemlig blot det at have en konto og et Visa/Dankort i et pengeinstitut, hvor det ene gebyr efter det andet er dukket op på kontoudtogene. Desuden skal man hele tiden holde sit pengeinstitut opdateret med, hvem der til enhver tid sidder i bestyrelsen, og hvis der er ændringer, er der også et gebyr forbundet med denne ændring, - et fast gebyr på 500,- (2022) som efter vores bedste overbevisning ikke har noget som helst med den reelle omkostning at gøre.

For nu at dvæle lidt ved det med omkostningerne, skete det som helst ikke måtte ske, nemlig at vores gamle, veltjente, store printer og kopimaskine pludselig ikke ville mere. Kort fortalt, en torsdag ville den ikke mere, og så kan man vist godt sige, at gode råd er dyre, og hvad gør man? På grund af maskinens alder, viste det sig umuligt at skaffe reservedele, og ganske givet også alt, alt for dyrt, hvis det overhovedet ville være muligt at reparere den. Noget måtte gøres, da vi ikke så godt kan undvære den i det daglige, og i hvert fald ikke i længere tid, hvis vi først skulle til at ansøge diverse fonde om penge, til indkøb af en ny.

Løsningen blev derfor, efter mange overvejelser, at lease en næsten ny maskine, som også printer og kopierer i farver. Det betyder, at denne maskine kan klare næsten alle opgaver vi har, og vi derfor ikke vil købe flere blækpatroner til vores andre blækprintere, når lageret af disse er brugt op, så her kommer der en lille besparelse på sigt. Desuden kan også nævnes, at forbrug af farvetonerne til den nye maskine, er en del af leasingaftalen, hvor servicering også indgår. Det skal da også lige nævnes, at vi er meget tilfredse med "dyret"

Jeg kommer her med et dybt suk, som skyldes de meget strikse regler omkring GDPR, (regler om persondata) som gør det svært, næsten umuligt at køre et lokalarkiv uden at overtræde disse regler. De gør det meget vanskeligt at opfylde et af arkivets vigtige formål, nemlig formidlingen, som jeg mener er meget vigtigt. Alternativet er jo næsten, at for at være helt sikker på ikke at overtræde reglerne, skal vi (næsten) låse arkivet og smide nøglen væk! Det kan jo ikke være rigtigt!

Det hele skyldes for en stor del, den nye arkivlov, hvor lokalarkiverne ikke er nævnt, og hvor lokalarkiverne ligesom er efterladt i et eller andet tomrum.

Måske det på sigt vil ændres, da dette spørgsmål nu er rejst på højeste politiske plan, SLA presser også på for en ændring, men ting tager som bekendt tid. Der er nu også kommet et folketingsvalg i mellemtiden, så der går måske lang tid inden der sker noget?

Man skal også her huske på, at det er frivillige uden egentlig arkivuddannelse, som skal forsøge at navigere i alt dette.

Til sidst en stor tak til bestyrelsen og de frivillige, som i det forløbne år, igen har ydet en stor indsats, for at få det hele til at fungere.

Også en tak til jer medlemmer for jeres opbakning, men der er da plads til mange flere, så spred gerne budskabet om at blive medlem af:

Nørhald Egns-Arkiv

Familien Jeppe-Jensen i Harridslev

af Alis Skjødt Nielsen

Jens Peder Jeppe-Jensen var født 24. januar 1863 i Alsønderup sogn, Frederiksborg amt. Han blev døbt 15. marts 1863 i Alsønderup kirke. Hans far var indsidder (én der bor til leje) han var væver og hed Hans Jensen og hans mor hed Karen Jeppesen.

Jens Peders hustru var Vilhelmine Andrea Christiane Nyholm, født 29. maj 1868 i Højelse, Roskilde amt. Hendes far Johannes Edvard August Nyholm og mor var Birgitte Vilhelmine Charlotte Nyholm.

Jens Peder og Vilhelmine blev gift den 24. november 1888 i Sankt Stefan kirken i København og her skriver præsten i kirkebogen, at Jens Peder Jeppe-Jensen er 25 år og ungkarl, han er Kateket, dvs. han underviser i den kristne tro i kirken og derudover er han førstelærer. Hustruen Vilhelmine er 20 år da de bliver viet.

Den unge Kateket færdiggør sin teologiuddannelse og Jens Peder ville gerne have været præst på Sjælland, men en bekendt fra Thy egnen, som selv boede i Randers området opfordrede ham til at flytte til Randerseggen. Jens Peder var én af de yngste ansøgere og blev ganske forbavset over at blive udnævnt til embedet i Harridslev. Han fik dog senere at vide, at nogle grundtvigianere i Harridslev havde fået en rigsdagsmands hjælp til at få "en ordentlig præst". Denne rigsdagsmand havde igen talt med en grundtvigsk præst og fået det gode råd: "Gå ind for Jensen! Ham kan de være tjent med, men han er ikke grundtvigianer".

Præsten og hustruen blev forældre til seks børn.

Johannes Edvard Nyholm J-J 1889

Johannes Nyholm J-J 1890

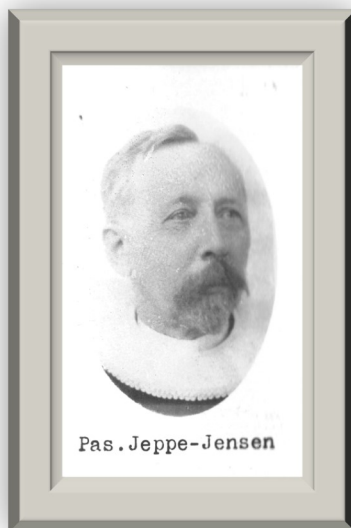
Holger Vilhelm Nyholm J-J 1890

Karen Charlotte Nyholm J-J 1898

Gudrun Nyholm J-J 1900

Holger Nyholm J-J 1907

De to sidste blev født i Harridslev.

I 1902, da Vilhelmine er 34 år, mister hun sin far Johannes Edvard August Nyholm. Fem år efter blev der glæde i præstegården, for endnu et barn så dagens lys, en lille dreng blev født 1. juli 1907 og døbes Holger. Han blev præsteparrets sidste barn.

Næstældste søn Johannes, er blevet udklækket som student i 1909 fra Randers Statsskole. Forude venter års studier på Københavns Universitet, hvor han er blevet optaget på medicinstudiet.

Vilhelmines mor, Birgitte Vilhelmine Charlotte, er i 1914 på et besøg i Harridslev præstegård fra sin bopæl i Tordenskjoldsgade 24 i København. I hvilken anledning mor er hos datter og svigersøn vides ikke, men det ulykkelige sker, at hun dør mens hun er på besøg. Det sker den 20. august 1914. Hendes død er noteret i Harridslev kirkebog, men hun blev begravet på Holmens kirkegård, den 25/8-1914.

►► *Johannes som ung og nyudklækket student med traditionel hue fra Randers Statsskole.*

► *Ved lægeuddannelsens afslutning. Måske skulle den unge stud. med. foreviges til familie, slægt og venner.*

Sommeren 1918 er Johannes færdiguddannet læge. Han er i en kort periode amanuensis (midlertidig stilling) frem til oktober 1918, hvor han fik mulighed for at etablere sig, som praktiserende læge i Langå.

Kort før nytår, den 29/12-1918, bliver Johannes gift i Harridslev kirke med Ellen Margrethe Nielsen, som er født i Svendborg 25/11-1892. Ellen Margrethe er datter af skibsfører Hans Andreas Nielsen og Johanne Marie Vesterholt.

Pastor Jens Peder Jeppe-Jensen var en foregangsmand på mange områder. Først i 1900-tallet gik han i spidsen for, at der skulle bygges et forsamlingshus i Harridslev. Før den tid var det et almindeligt hus på Kastanjevej 2, der fungerede som forsamlingshus og her samledes bylauget for at leje eller dele grøftekanter ud til dem der havde geder.

Der blev grundlagt mange foreninger på det tidspunkt, bl.a. foredragsforening, skytte- og gymnastik- og idrætsforeninger. Store gymnastikstævner blev holdt i Lindbjerg Skovridergård. De stævner vedkom også Harridslevs ungdom og et forsamlingshus var særdeles nødvendigt.

▲ Harridslevs nybyggede forsamlingshus fra 1903.

Det var også Pastor Jens Peder Jeppe-Jensen der var foregangsmand for Lindbjerg bryggeri, der kom til at hedde "Dan". Bryggeriet var ikke mod afholdsforeningens ønske, for man bryggede kun øl til brug i husholdningen. Bryggeriet overlevede dog ikke længe pga. de dårlige hygiejniske forhold.

▲ Lindbjerg Bryggeri "Dan" 1906-1910

Da man sidst i tyverne havde ønske om rent drikkevand, forsøgte man med en mindre boring, som man forsynede med en håndpumpe, men nylig den 29. oktober 1937 blev der holdt en stiftende generalforsamling. Pastorens søn, læge Johannes Nyholm Jeppe-Jensen var formand for vandværket helt fra denne dato og til hans død i 1967.

Umiddelbart efter giftermålet bosætter de nygifte sig, som før nævnt, i Langå og i august 1919 bliver deres første barn født og døbes Thora Nyholm Jeppe-Jensen. Man ser den lille familie ved folketællingen 1921 og 1925 og Johannes Nyholm Jeppe-Jensen står her nævnt som læge. Så de første ca. 10 år har han efter al sandsynlighed haft virke som læge i Langå.

Harridslevs læge gennem 25 år, L. J. Madsen dør den 1. april 1925, kun 54 år. (Om ham kan læses mere i Årsskrift 2016, red.)

Efterfølgeren bliver Johannes Nyholm Jeppe-Jensen, der som den nye læge skal have sit virke i Harridslev og opland. Han og hustruen Ellen Margrethe og deres fire børn flytter ind i lægeboligen, dog efter nogle kontroverser med boet efter Dr. Madsen. Lægeboligen der blev tegnet af arkitekt J. Ansteen Posselt, Randers og bygget i perioden 1904-1905, er herefter familiens hjem og lægekonsultation i mange år frem.

Børnene er Thora født 1919, Hans Edvard i 1921, Ida Charlotte fra 1923 og Karen født i 1927. De kommer alle til at gå i skole i den forholdsvis nye skole, der blev taget i brug i 1909. De bor skråt overfor skolen og farfar og farmor bor i præstegården, som næsten er i børnenes baghave.

Herunder ses læge J. N. Jeppe-Jensen ved rattet i sin første automobil. Ved købet af den, kunne han selv køre ud til sine patienter. Om vinteren blev han kørt stateligt i en hestetrukket kane og en erfaren kusk ved tømmen.

Fra juni 1925 bliver J. N. Jeppe-Jensen også fast tilsynsførende læge ved Støvringgård Kloster og er det indtil ordningen bliver afskaffet i 1961. Herefter kunne beboerne selv vælge egen læge.

Henne i præstegården går livet sin vante gang, og præsten har fortalt, at i sognet var der nogle Indre Missions folk. Dem blev han gode venner med, undtagen et par gårdmænd, og der var enkelte der sluttede sig til Mellerup Valgmenighed. Der var en gårdmandsfamilie der var blevet fornærmet på præsten, fordi han som skolekommissionsformand ikke ville gå med til, at deres søn blev udskrevet af skolen da han var 13 år. Den familie meldte sig også ind i Mellerup Valgmenighed.

Præsten, Jens Peder Jeppe-Jensen fortæller videre, at de 31 år i Harridslev var en lykkelig tid. Han lærte hele befolkningen at kende og der var gode, folkekirkelige forhold.

Han valgte at tage sin afsked, fordi han var blevet tunghør, han kunne ikke høre hvad de syge sagde, og det var hans allerkæreste opgave at hjælpe syge mennesker til fred, har han udtalt. Næsten alle beboere i samtlige småbyer, hvor pastoren havde sit virke, indleverede et brev med underskrifter og opfordring til at blive, men han fandt det rigtig at holde fast i sin beslutning om at tage sin afsked.

Efter afskeden tog J. P. Jeppe-Jensen og fru en ophold i Helsingør, hvor han i flere måneder var konstitueret sognepræst ved Sct. Mariæ kirke og Kronborg Slotskirke, og hjalp i øvrigt præsterne på egnen. Men han og hustruen savnede familien i Randers området, og efter et par år flyttede de tilbage, men denne gang til Mellerup.

J. P. Jeppe-Jensen døde den 20/1-1954 og hustruen Vilhelmine døde 6/4-1960.

De blev begge begravet på Harridslev kirkegård.

► *Pastor J. P. Jeppe-Jensen og hustruen Vilhelmine Andrea Christiane, i forbindelse med parrets Guldbryllup den 24. november 1938.*

Læge J. N. Jeppe-Jensen havde mistet sin hustru, Ellen Margrethe, den 4. nov. 1957 og efter hendes død flyttede Thora hjem til sin far i lægeboligen. Jeppe-Jensen vedblev at praktisere indtil sin død, og selv under den sidste sygdomsperiode modtog han patienter i hjemmet. Han døde den 15. december 1967, 77 år gammel, og er begravet på Harridslev kirkegård. Han havde da været læge der i hele 42 år! Efter hans død forsøgte man at holde gang i lægeklinikken og håbede på, at en anden ville overtage, men desværre var der ikke nogen der meldte sig og ud på foråret 1968 stod det klart at lægepraksissen i Harridslev måtte lukke og dermed mistede Nørhald et praksissted og dermed eget lægehus efter 67 år.

◀ Her ses læge J. N. Jeppe-Jensen i sit livs efterår, stadig med sin cigar i hånden og klædt nydeligt i jakke og slips.

Lægeboligen var nu bolig for datteren Thora Jeppe-Jensen og hun drev både håndkøbsudsalg og havde det lokale postindleveringssted i en årrække.

Inden hun overtog lægeboligen havde Thora i en del år haft en ejendom på Udbyhøjvej nr. 369. I et gammelt avisudklip på arkivet fortæller Thora til en

journalist, om sit liv på ejendommen.

Den var vinkelbygget og i den ene længe var der en dagligstue, en spisestue, et dejligt køkken med en solid indbygget bageovn, og naturligvis et soveværelse.

I den anden længe var størstedelen stald og resten blev brugt til brændsel og redskabsrum, samt en vognport. Besætningen bestod af to køer, en kælvekvie, to kalve, en so og 11 smågrise. Der var også en del kaniner og mange høns, bla. krydsninger af Hvide Italienerne og af racen Sussex.

Hun fortæller videre, at hun er ved at købe en hest fra sin gamle arbejdsgiver. Den gamle hest havde hun været nødt til at sende på slagteriet på grund af dens alder. Så spørger journalisten til hestens alder og hun svarer: "*Det ved jeg faktisk ikke, den mand jeg købte den af, sagde bare, at den var lige så gammel, som andre gamle heste ... så det blev jeg ikke ret meget klogere af!*"

Da journalisten spørger ind til hendes interesse for landbrug fortæller Thora Jeppe-Jensen, at hun havde haft interessen lige fra barndommens tid, hvor hun både tidligt og sent havde haft sin gang hos naboen, gårdejer Niels Christensen. Og når folk spurgte hende, hvad hun ville være når hun blev stor, svarede hun altid, at hun ville være bonde.

Hendes forældre havde ikke noget imod, at hun valgte landbrugsgerningen, hendes far forlangte dog kun, at hun skulle tage sin Præliminæreksamen først og dernæst et år i huset. Da betingelserne var opfyldt kunne hun gøre lige hvad hun ville og havde lyst til.

Først var hun andenkarl hos naboen Niels Christensen. Der blev dog taget hensyn til, at hun var kvinde, indtil de andre fandt ud af, at hun godt kunne tage fat. Efter tiden hos naboen, rejste Thora til Halling Landbrugsskole og med kursusbevis i hånden fik hun plads som enekarl hos gårdejer Øvli Christensen i nærheden af Malling. Foruden det store landbrug ejede han også en stor frugtplantage med omkring 100 træer, så her var en del nyt at lære.

Senere var Thora også forkarl i Langballe i et halvt års tid før hun atter vendte tilbage på Halling Landbrugsskole, netop for at gennemgå et forberedelseskursus til Landbohøjskolen, et kursus der skulle vare tre år.

Efter endt ophold på Landbohøjskolen fik Thora et job som assistent hos konsulent Engvard Hansen i Allingåbro. Efter et år hos denne havde hun sparet så mange penge sammen, at hun nu kunne købe sin egen landbrugsejendom.

"Og hele denne redelighed købte jeg for 4 år siden for 21.500 kr. og med en udbetaling på 6.000 kr. Der er 9 tdr. land og 2½ tdr. eng til ejendommen".

Og til spørgsmålet om driften er rentabel, er svaret: *"Joh, det går, det går. Min største hovedpine er, at jeg ikke har tid nok. Et døgn burde jo have 48 timer, ikkesandt"?!"*

Da der også spørges, om hun ikke har tænkt sig at blive gift, svarer hun: *"Der er ikke plads til en mand i min tilværelse, for jeg vil nemlig altid være den klogeste, og det ville han sikkert ikke finde sig i og så ville der da virkelig blive røg i køkkenet"!*

Da Thoras mor Ellen Margrethe dør, er Thora 38 år og måske har det ikke lige været planlagt, at Thora skulle lægge landbrugsgerningen på hylden, men hun sælger ejendommen på Udbyhøjvej og flytter hjem til lægeboligen, for at være behjælpelig hos sin far, der på det tidspunkt er 67 år.

Da Støvringgaard Kloster den 3. oktober 1960 fejrede 200-års jubilæum var både J. N. Jeppe-Jensen og datteren Thora inviteret med. Han havde været klostrets 'huslæge' gennem 42 år. Mærkedagen blev fejret med mange personligheder, der havde en særlig tilknytning til Støvringgaard Kloster. Alt var pudset og pyntet i dagens an-

ledning og intet var overladt til tilfældighederne. Det skulle, efter sigende, have været en helt fortryllende og eventyragtigt begivenhed, med lys i alle klostrets vinduer og masser af fakler i haven. Damerne var iført lange selskabsrober og herrerne i kjole og hvidt, meget stilfuldt og højtidligt.

▲ Thora N. Jeppe-Jensen og lærer Sv. Å. Jensen, Støvring.

▼ J. N. Jeppe-Jensen mellem fru Thingholm og frk. Maarup

J. N. Jeppe-Jensen dør, som før nævnt 15/12-1967, efter en kortere sygdomsperiode. Lægeboligen blev herefter omdannet til postindleveringssted og håndkøbsudsalg, som Thora selv drev i rigtig mange år. Hun var altid venlig og havde tid til en snak, når folk havde et ærinde i 'butikken' og hun ville gerne drøfte både indenrigs- og udenrigspolitik, ja sågar hele verdenssituationen. Hun havde altid sin lille trofaste gravhund hos sig. Dens navn er gledet ud i glemslens tåge.

Thoras sidste tid i Harridslev foregik stille og roligt med daglige gøremål, der til sidst blev uoverskuelige for hende og hun blev visiteret til at bo på Åbakken i Øster Tørslev.

Thora Nyholm Jeppe-Jensen sov stille ind på Åbakken i 2000.

Kilde: Arkivmateriale, Statens Arkiver, Stamtavle for Nyholm slægten - internettet.

Gå på opdagelse i arkiverne

Kilde: Arkivar Bente Jensen, redigeret af Alis Skjødt Nielsen

I arkiverne finder vi kilderne til danmarkshistorien. Gennem århundreder er millioner af dokumenter blevet bevaret, så det i dag er muligt at få indblik i fortidens vigtige beslutninger og levevilkår fra bund til top i samfundet.

De danske arkiver har en lang historie, som følger statsadministrationens udvikling. Helt tilbage i middelalderen opstod behovet for arkiver. De statslige dokumenter fulgte dengang kongen i et skrin fra borg til borg på hans rejser rundt i riget.

Først under Valdemar Atterdag (1340-1375) blev der indrettet et regeringsarkiv på Vordingborg Slot og siden på Kalundborg Slot. Kongemagten havde brug for at kunne dokumentere rettigheder til gods og land samt aftaler med udenlandske fyrster.

Den voksende centraladministration i København, rigets nye hovedstad, gjorde det i 1582 nødvendigt at flytte kongens arkiv til København Slot. Med et centralarkiv i København var grunden lagt til et egentlig "rigsarkiv", og i 1720 blev arkiverne flyttet til bygningen på Slotsholmen, hvor Rigsarkivet stadig ligger.

Forvaltningen byggede i højere og højere grad på skriftlighed og love, og derfor voksede behovet for systematiske oplysninger om borgerne og samfundet. I 1848 blev Gehejmarkivet (gehejm=hemmelig) til et arkiv med mulighed for fri forskning med adgang til informationer som en nødvendig forudsætning for demokratiet.

I 1889 fik Danmark sin første arkivlov. Dermed fik det statslige arkivvæsen, der i dag hedder Statens Arkiver, stort set den form, vi kender i dag: Rigsarkivet, som ligger inde med dokumenter fra regering og styrelse, og tre landsarkiver i Viborg, Odense og København, som gemmer materialer fra den lokale statsadministration, for eksempel kirker, politimestre, retterne og amterne. I 1931 kom landsarkivet i Aabenraa til.

Indtil midten af det 20. århundrede var der ikke mange arkiver uden for de statslige arkiver. I 1909 åbnede arbejderbevægelsen sit arkiv på Nørrebro for materiale fra fagforeninger, politiske partier og personer tilknyttet bevægelsen.

I 1948 blev Erhvervsarkivet oprettet i Århus, og her opbevarer man kildemateriale om erhvervslivets udvikling. Trods kommunernes indførelse i 1800-tallet var der frem til 1953 kun ét kommunalt arkiv, nemlig Københavns Stadsarkiv. Det billede er i dag vendt og der er stadsarkiver i flere større provinsbyer, bl.a. Odense og Aalborg. På stadsarkiverne findes kommunens arkiv og ofte også arkivalier fra det lokale erhvervsliv, foreninger og privatpersoner.

Det første lokalhistoriske arkiv blev oprettet i 1937. Ved dannelsen af Sammenslutningen af Lokalararkiver i 1949 var der dog kun fem lokalarkiver i Danmark.

I dag er der flere end 450 spredt ud over hele landet. Mange slægtsforskere og historisk interesserede har deres gang på lokalarkiverne, som indsamler materiale fra private i form af optegnelser, billeder, dokumenter og film og dermed fungerer arkiverne som lokalsamfundets hukommelse.

De fleste dokumenter kan man umiddelbart få lov til at se på Statens Arkivers læsesale. Undtaget er dog arkivalier, der indeholder personfølsomme oplysninger. Restriktionerne i arkivloven er indført for at sikre privatlivets fred. Det betyder, at sager om eksempelvis adoption, faderskab, skilsmisse, kriminalitet og sygdomme skal være 75 år gamle, før man kan få dem udleveret. Man kan dog altid søge om adgang til materiale, der ikke er umiddelbart tilgængeligt, på det arkiv, hvor materialet opbevares.

Statens Arkiver er: Rigsarkivet Viborg, Rigsarkivet Aabenraa, Rigsarkivet Odense og Rigsarkivet København. Erhvervsarkivet i Århus og Dansk Data Arkiv.

Alt om arkiversnes samlinger, brugen af dem og åbningstider kan du finde på www.sa.dk

Info om de flere end 450 lokal- og stadsarkivers samlinger og åbningstider findes på www.danskearkiver.dk

Kilde: Artiklen er skrevet af Bente Jensen, arkivar, Aalborg Stadsarkiv, i månedsmagasinet "Alt om Historie" nr. 2 / 2005.

Siden Bente Jensen skrev artiklen i 2005, er antallet af arkiver vokset betydeligt, så der i dag er ca. 600 lokalarkiver i hele landet og ydermere er der ca. 16 med status som Stadsarkiv.

Jørgen Hjuleraa - musiker, kapelmester, organist mm.

Af Marianne Stampe Dahl

Nørhald Egns-Arkiv har modtaget en unik samling af noder, plakater og lyd- og billedoptagelser, både private og fra radio og TV. I forbindelse med donationen har sønnen, Rasmus J. Hjuleraa fortalt følgende:

Jørgen Hjuleraa (født 20. september 1939 - død 27. marts 2021) boede i 50 år i Dalbyneder, de første par år i den gamle skole, sammen med sin hustru Birgitta Hjuleraa. Jørgen Hjuleraa virkede igennem næsten 65 år som professionel musiker, kapelmester, organist mm. Han var ligeledes aktiv som bestyrelsesmedlem/næstformand i DMF (Dansk musiker Forbund) Randers afdeling, han var medlem fra 1958.

Hjuleraa kunne spille alle instrumenter, men han var primært pianist, janitshar, fløjtenist og bassist. I de unge år turnerede han i Danmark, Sverige, Norge, Tyskland og Østrig. I sidste del af 1960-erne som kapelmester for Wheeler Quartet, hvorfra der ofte blev radiotransmitteret, f.eks. fra "Tivoli Karolinelund" i Aalborg, "Bon Bonnierer" i Esbjerg, restaurant "Landsbyen" i Herning, "Evergreen" i Haderslev osv.

Den gamle skoles have i Dalbyneder blev fra 1978 rammen om de årlige Promenadekoncerter, hvor Jørgen Hjuleraa og fru Birgitta samlede 4-600 tilskuere. De første år var det primært spillemands- og folkemusik spillet af et 8-10 mands orkester (violin, bratsch, bas, klarinet og piano). Orkestret spillede også lokalt komponeret musik, som f.eks. Hopsa fra Råby af Marius Hjorth, Niels Kraghs Menuet fra Hald og Pæhr Vals fra Udbyhøj.

Promenadekonserterne blev afholdt i mere end 30 år, de sidste år i Dalbyover, dels i Elmelunden og siden på kroen. Konserterne har flere gange været transmitteret både i radio og på TV. I indslaget fra et af de første år, lavet af journalisterne Carsten Fischer og Helge Sander, fortalte Jørgen Hjuleraa historien om sangen fra Højskolesangbogen: "En yndig og frydefuld sommertid", som orkestret også spillede. Teksten blev skrevet af en ung pige, der var på højskole i Dalbyneder (Nedskrevet i 1843 af cand.theol. Carl Schütz). Pigen var sendt på højskole, fordi hun og hendes kæreste, en gårdejersøn, ikke måtte få hinanden, da hun ikke var fin nok. Men længslen efter ham voksede på højskolen, og det udtrykte hun i teksten, der oprindeligt var fem vers. Det sidste vers blev censureret bort, da man dengang anså det for at være for frækt!

Bigband 2 Dusin

Forrest fra venstre, stående: Jørgen Hjuleraa, siddende: 1-Foged, 2-Kaj Hartvig, 3-?, 4-Børge Hansen, 5-Hugo Madsen, 6-Uffe Rasmussen.

Midten fra venstre: 1-Palle Hundborg, 2-Palle Sørensen, 3-?, 4-Henri Amsler, 5-Max Kielgast, 6-Finn Rasmussen, 7-Blomquist, 8-?, 9-Jørgen Soelberg.

Bagerst fra venstre: 1-?, 2-Benny Jensen (Bjørn & Okay), 3-?, 4-?, 5-?, 6-?.

Folkedanser Orkestret fra venstre: 1-?, 2-Johan Mathiasen, 3-Jørgen Hjuleraa, 4-Palle Sørensen, 5-?, 6-Poul Erik Hansen, 7-?

Efter de første år, blev det primært big bandet "To Dusin" der spillede til Promenadekoncerterne. Oftest var orkestret sammensat af 4-6 sax/klarinet/fløjte, 4-5 trombone, 5 trompet, 4-6 violin, bratsch, cello og 6 rytmeinstrumenter. Alle musikere var professionelle fra byorkestre, kammerorkestre eller big bands, men besætningen var forskellig i forskellige sammenhænge, hvorfor stemmerne blev tilpasset efter besætningen.

"To Dusin" spillede bl.a. til firmafester, til musicals (f.eks. Busbjerg-spillene My Fair Lady, Show Boat og Landmandsliv). Der blev spillet til DMF-koncerter og i mange år i Randers Ugen, ligesom orkestret turnerede i bl.a. Schweiz, Tyskland, Polen og Tjekkiet.

I mindre besætninger blev der bl.a. spillet swing-jazz fra 30-erne, fra 40-erne og 50-erne, klassisk ensemble, der har givet kirkekoncerter i en del lande samt danse- og salonmusik.

Udover at være kapelmester ved Promenadekoncerterne, vil Jørgen Hjuleraa være kendt af mange som musiklærer på Grønhøjskolen i Øster Tørslev, underviser på aftenskole og i Ungdomsskolen.

Hjuleraa var fast organist i kirkerne i Udbyneder, Havndal og Kastbjerg, og i de sidste år også afløser i alle egnens kirker. Utallige er de fester, fødselsdage, konfirmationer og bryllupper både i Nørhald og andre steder, som Hjuleraa har spillet til!

Jørgen Hjuleraas nodesamling er meget omfangsrig. Noder, noderegistre; trykte noder og stemmer, som han har arrangeret til mange former for musik, er registreret på arkivet. Lyd- og billedoptagelser er blevet overspillet, så det også er muligt for offentligheden at se og høre disse ved besøg på arkivet!

Kilde:

Arkivmateriale

Helligkilder i Nørhald

Kilde: Arkivmateriale - af Karen Dinesen

Helligkilde i Dalbyover 1875:

På gdr. Marius Andersens mark. matr.nr.8a, i en dyb dalsænkning mod Dalbyneder findes en kilde og den er stadig vandførende. I dag er den drikkested for gårdens ungkreaturer i en indhegning.

Da Nissen-Ramten 1984 besøgte Dalbyover, fortalte man ham, at kilden af og til endnu besøgtes i stilhed. For 30–40 år siden kom mange kildegæster. I 1980 kendte ingen på egnen kilden eller dens historie. Gennem Nørhald Egns-Arkiv lykkedes det imidlertid at få plads og ejerforhold klarlagt, og kilden påvist af ejerens søn.

Sct. Mortens kilde, Øster Tørslev 1878:

Endnu i 1935 sivede kilden i vejgrøften i den østlige side af Randers-Udbyhøj landevej, få meter over for 18 km-stenen på Knejstbakken. Sagnet fortæller, at hedningen hr. Blåmand omvendtes til kristendommen, da en kilde udsprang, hvor en præst stampe i jorden. Det var tegn på Kristi riges kraft.

Sagnet gengives af Nissen-Ramten, som knyttet til Sct. Mortens kilde. Den har været betragtet som helsebringende kilde, hvortil der valfartedes langvejs fra. Den kurerede for gigt og alskens sygdomme.

Den gamle vejmand Jens, fortalte, at da man gravede en brønd ved Knejstbakken, svandt kildevældet næsten bort. Før i tiden lå der altid meget sne i vejudgravningen ved kilden og snekasterne sagde gerne "Havde vi nu bare haft "Den helle kjeld" kast op."

Sct. Niels' kilde, Øster Tørslev 1878:

"Å Wajsbakken" i lokal dialekt, stedet tæt udenfor Ø. Tørslev ved vejen til Gjerlev, hvor Sct. Niels' kilde skal have været. Stedet kan ikke helt bestemt påvises.

Oprindelsen til, at Hellig Niels' navn er knyttet til kilden kan være, at Gjerlev herred fra gammel tid hørte under Århus stift, og at Christen Munk til Gjessinggård, på hvis jord kilden fandtes, i 1579 blev forlenet med alt kronens gods i Ø. Tørslev, antagelig kirkens jord overtaget efter reformationen.

Helligkilde Enslev 1881:

Kilden findes på Gdr. Folmer Dominos mark i Enslev Bjerger, og er stadig vandførende.

Ejerens far har fortalt, at egnens befolkning talte om, at der "i gamle dage" var stor valfart til kilden, men der er ikke optegnelser om besøgstider og hvilke sygdomme kilden søgtes. Til Stednavne-udvalget har lærer Ingvar Hougård 1922 indberettet, at kilden fandtes i Kirkedalen vest for vejen til Blenstrup.

Helligkilde Kærby 1882:

Ved vejen fra Kærby til Enslev findes mod nord en smal dal, Engedal, der begynder på venstre side af vejen og fortsætter og vider sig ud ned mod kærret. Her findes på østskræningen kilden. Ved grusgravning er vandåren blevet overskåret, hvorved kildens udløb er flyttet mod nord.

Kilden har været en meget besøgt lægedomskilde. Den findes på Smedegårdens tidligere jord, gammel præstegårdsjord. Gårdens og kildens historie er behandlet af Chr. Wammen i "Bidrag til Kærby sogns historie" i Randers Amts Historiske Årbog 1922. Gårdens tidligere mangeårige ejer fortalte, at der i kilden er fundet mønter, der senere er bortkommet og deres alder er ukendt.

Maren Tomesters kilde Mellerup 1919:

Navnet er iflg. Aa. Sørensen, Mellerup i dialekt: "Ma Tammesters Kjæll". Kilden findes i et ellekrat på grænsen af ager ("Kirketoft") og fjordkær ("Puseng"), sydøst for kirken, nær den store bronzealderhøj "Tathøj". Den er kun svagt vandførende.

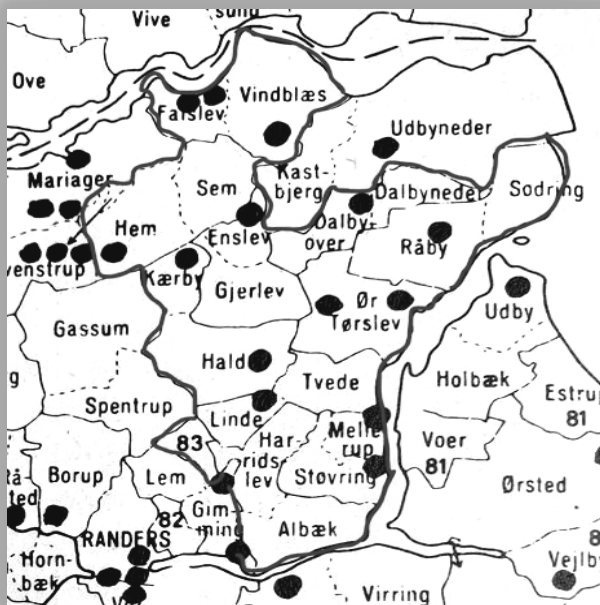
Lokalhistorikeren Aa. Sørensen, Mellerup, siger i 1933, at ingen af byens 80-årige længere erindrer, hvem Maren Tomester var. Kilden der var en sundhedskilde, hvor syge folk søgte helbredelse ved dette meget omtalte lægende vand. En meddeler på 72 år fortæller, at nogle gik til kilden flere gange daglig og drak af vandet. To ældre beboere i et såkaldt pensionat havde hver en flaske hængende i et træ ved kilden. En stor skolepige vides at være blevet helbredt for dårlige øjne ved badninger med kildens vand. Efter kildens beliggenhed må det antages, at den i den katolske tid har tilhørt kirken. Der findes dog ingen oplysninger, der bekræfter dette. Gennem mange år udnyttedes kilden med en stødhævert som vandforsyning til en gård og et hus i nærheden.

Vandværket blev nedlagt omkring 1970.

Ejn kilde Mellerup 1919:

Østligst i Sølgårdens jorder, ude på den åbne fjordbrink ligger Ejn kilde, der er et stort væld omgivet af et tæt krat. Det er på privat grund. Vejen, der fører til kilden fra Mellerup, hedder Holkvej. Lokalhistorikeren Aa. Sørensen, Mellerup, har i 1922 omtalt kilden, i hvis dybe væld man har fundet mængder af forarbejdet flint fra den ældre og yngre stenalder, åbenbart nedlagt over et længere tidsrum, formentlig som offer til en naturmagt. Aage Sørensen peger i artiklen på den forhistoriske Sølgården og stednavnene Sølkær, Sølbakken m.fl., at soldyrkelsen må være ophav til disse gamle vejnavne. Vejnavnet Holkvej skal tydes som Helligkildevej. Selve kilden ligger i en halvkredsformet, kratbevokset åbning i den 12-15 m høje klint ned til Randers fjord. Fra et ca. 1 m bredt, cirkelformet hul i den sumpede jordbund flyder vandet ned ad skråningen til engen nedenfor, hvorfra det i en grøft eller kanal har udløb til fjorden. På den høje skrænt, umiddelbart nord for den østvendte kildeåbning, findes en af store kampesten opsat vold eller et dige, muligvis en rest af en forhistorisk kultplads.

Der har været en del flere helligkilder i det gamle Nørhald, men de er desværre ikke alle blevet beskrevet (red.)

Skorstensfejere i Nørhald Kommune

Forfattet af Bente Svane Kristensen, redigeret af Alis Skjødt Nielsen

Den 11. februar 1778 stiftede man skorstensfejerlauget. Begrebet skorsten er ikke ældre. Først i det 16. århundrede blev det almindeligt med en skorsten på et hus.

De første skorstensfejere hørte til gruppen af natmænd, hvoraf nogle flåede døde dyr, rensede gader og kørte skarnet bort, og andre fejede skorstenene. De var bøddelens håndlangere og foragtet af alle. Deres boliger lå for sig selv. Børnene kunne ikke blive undervist, og kirkegængere ville ikke sidde ved siden af dem til højmessens.

Et var dog sikkert – man kunne ikke undvære en skorstensfejer. Når en brand brød ud, stod menneskeliv på spil og mange gange var ilden forårsaget af, at skorsten og ildsted ikke var i orden.

I 1639 blev skorstensfejer Gudmand Olsen antaget af kong Christian den 4. Han skulle feje skorstenene på de kongelige bygninger. Arbejdet skulle gøres proberet og regelmæssigt af skorstensfejeren, ”såfremt han ikke ville straffes”. For arbejdet modtog han årligt 100 daler courant, 6 alen klæde og 8 alen sejldug til underklædning at feje skorstenene med. Gudmand Olsen var kongens skildvagt imod den fjende, der truede alle bygninger – nemlig ilden.

Gennem 1600-tallet blev skorstensfejerne folkets håndlangere, der skulle færdes på gader og stræder, så godtfolk hurtigt kunne finde dem, sætte dem til at feje skorstenene rene for sod. De kunne ikke afslå at udføre arbejdet, og måtte ikke forlade byen medmindre kæmneren gav sin tilladelse dertil. De måtte forlange 10 Skilling for at rense en skorsten i et ét etagers hus, og en Rigsmark for skorstenen i et to etagers hus.

En skorsten var dengang 18 tommer på hvert led, og smallere måtte den ikke være, for at skorstensfejeren skulle kunne kravle ned i den.

Københavns brand i 1728 blev vendepunktet.

Der var kontrol med skorstensfejerne, og det var utænkeligt, at de skulle få lov at organisere sig i et laug. De var nødvendige folk, men ikke ”godtfolk”. De blev undertrykt, og skorstensfejermesteren straffede selv sine svende, mens politibetjentene så på. Retten ville ikke have noget med dem at gøre.

Da den store brand hærgede København, steg interessen for skorstensfejerne og der blev skaffet skorstensfejere fra Tyskland, hvor de havde langt større status end i Danmark. De havde status som håndværkere og var dermed anset som alle andre håndværkere og borgere.

I 1778 blev der stiftet et skorstensfejerlaug. Fagstoltheden voksede og skorstensfejersvende tog kun job hos mestre, der var medlemmer af et laug. De tyske skorstensfejere, som var kommet til Danmark, fik først lov til at blive laugmestre, og derefter betragtedes de som borgere i den danske hovedstad. De fik lov til at optage andre skorstensfejmestre i provinsløstæderne som medlemmer, når de var laugmæssigt uddannet.

Den gamle skorstensfejer i Nørhald Kommune.

Fredrik Christensen begyndte med at tjære tag for folk, og senere at feje skorstene. Det var i 1907-1908. På det tidspunkt var han til prøve på godset "Overgård" hvor der kom skorstensfejmestre til prøven, for at kontrollere om den var bestået. Herefter kunne han kalde sig skorstensfejmester. Han havde desuden et bijob som ligsynsmand, og fra hans tid med at tjære tage fortælles følgende:

Da han engang var i Gjerlev for at tjære, og det var blevet sent lørdag aften, lod han spand og kost stå, for at gå hjem for denne dag. Der var endnu mange huse, som manglede at få tjæret tag. Da han næste dag kom for at hente spand og kost, var der imidlertid sket noget skrækkeligt. Nogle børn havde fået fat i tjæren i spanden og havde overtjæret hinandens tøj. Resultatet blev at moderen gravede tøjet ned i jorden – det var ikke til at vaske.

I 1944 blev Frederik Christensen 65 år, og fik på denne dag et digt af den lokale digter "Kjæragemanden". Digtet lyder således:

"Te Frederik i Ubenejer po 65-års daven"

Vi æ saa glaa ve wo Skostensfæjer, vi ku aalle ha faat en Mand, dæ wa bæjer.

Do passer di kram, saawall som di snak, saa de wa en skam, om do it sku ha tak.

Do spaarer it de humør, do haar, den mand æ o træ do et ka klaar.

Teløk da mæ daven, fræ mi kuen aa mæ, do æ aalti walkommen, saa beskit som do æ"

Ny Skorstensfejermester

I 1946 holdt skorstensfejermester Frederik Christensen som skorstensfejer, og distriktet bestod dengang af Udbyneder-Kastbjerg, Dalbyover-Dalbyneder, Råby- Sødring, Gjerlev-Enslev og Ø. Tørslev kommuner.

Hans efterfølger blev nu afdøde skorstensfejermester Hugo Gunnar Sørensen, som de respektive sogneråd i 1946 indstillede til skorstensfejermester i Randers amts 2. distrikt. Han blev ansat den 1. september 1946, og var med sine 26 år landets yngste skorstensfejermester på dette tidspunkt.

Hugo G. Sørensen kom i lære den 1. januar 1937 hos skorstensfejermester J. J. Aarestrup i Pandrup, og blev der udlært som svend den 1. januar 1941. Den praktiske prøve foregik i Aalborg og den teoretiske prøve på skorstensfagets fagskole på Teknologisk Institut i København. Så der var sket en del i den faglige uddannelse fra Frederik Christensen blev ansat, til Hugo Gunnar Sørensen blev mester i 1946.

Fra den 1. oktober 1971 blev distriktet udvidet til Mariager og Nørhald kommuner således, at dette passede sammen med kommunegrænserne. Igennem årene har der været en udvikling fra fyring med fast brændsel til oliefyring og isokern i skorstenene. Efter oliekrisen i 1973 blev der igen halm- og træfyring.

En skorstensfejer skal altid være på højde med situationen, og må ikke lide af svimmelhed. Han skal være flink mod folk og helst have et godt helbred. Det ved skorstensfejermester Vagn Andersen, Linde, alt om. Han er en af landets 200 skorstensfejermestre indenfor faget. Hans distrikt er Mariager og Nørhald kommuner. Hver morgen sendes tre svende afsted, som sammen med mesteren selv sørger for at betjene de skorstene, som hører under distriktet.

Der er fart over feltet hver dag, for kunderne skal passes, og der er nok at gøre med de mange fyringsenheder, som skal tilses. Den ellers så "hvide" mand, om hvem der er fortalt eventyr og mangan en historie.

Om alle er sande, vides ikke, men det er ganske sikkert, at skorstensfejere er et helt specielt folkefærd, der elsker det frie liv, og som holder af at få en snak med folk. De bliver ofte fotograferet af udlændinge og turister, og et kys på kinden af en skorstensfejer betyder lykke.

For Vagn Andersen i Linde, er en barnedrøm gået i opfyldelse. Han synes altid, at det måtte være noget særligt at være skorstensfejer, og som barn sagde hans mor altid: Du skal blive skorstensfejer, så beskidt du altid er: Som sagt, så gjort.

Vagn Andersen kommer fra Hadsten, og efter syv års skolegang kom han 2 år på landet. Derefter fik han den 1. november 1959 læreplads hos skorstensfejermester Henning Pedersen, i Poulstrup, mellem Hjørring og Brønderslev. Her var han i lære i fire år samt på lærings-skole i Sønderborg. Efter læretiden var han i Frederikshavn som svend, indtil militæret kaldte. Soldatertiden blev overstået, og i flere år var Vagn Andersen skorstensfejersvend i Mundelstrup. Derefter gik turen til Tønder, hvor Vagn Andersen var lærer på skorstensfejer-skolen i to år.

Den 1. februar 1980 begyndte han som mestersvend hos skorstensfejermester Hugo Gunnar Sørensen i Harridslev. Her omfattede distriktet det nuværende Nørhald og Mariager kommuner. Ved mesters død i 1981 blev distriktet kørt videre af Hugo G. Sørensens hustru, hvorefter Vagn Andersen den 1. juli 1982 blev skorstensfejermester.

▲ Frederik Christensen

▲ Hugo Gunnar Sørensen

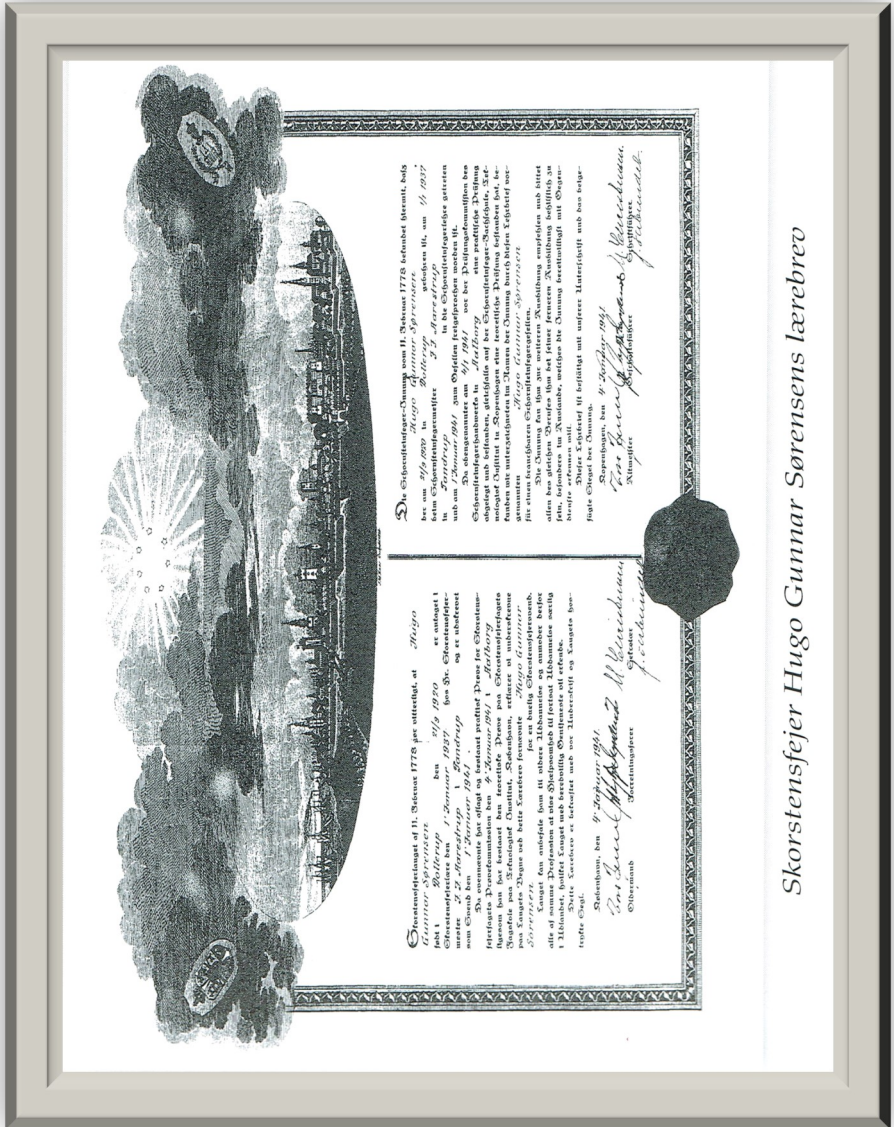
Skorstensfejerfagets
uniformsknap ►

Skorstensfejerfagets uniformsknap.

▼ Her ses Hugo Gunnar Sørensens uddannelsesbevis fra Skorstensfejlerlavet med underskrifter og segl, fra den 4. januar 1941.

Et smukt bevis, skrevet på dansk og oversat til tysk.

Skorstensfejer Hugo Gunnar Sørensens lærebreve

"Demokrati i flæskespillet"

Humoristisk skrevet af Peter Østergård, Møllerup.

Kilde: Arkivmateriale - redigeret af Alis Skjødt Nielsen

"Ved gårdsdagens ØD-møde i Raballerup forsamlingshus talte formanden for parcelhusjægerne overfritidspædagog Finn Blæverød og oprullede helt nye perspektiver i den aktuelle demokratiseringsdebat. Han sagde bl.a.:

"Vel er det skønt at se demokratiet brede sig ud i alle afkroge på arbejdspladserne og mand og mand imellem - og også i skolen, hvor man nu endelig forlader den asociale konkurrenceeksamen og udstyrer samtlige elever med enslydende studenter eksamensbeviser uden hensyn til køn, alder og præstation - og der luftes tanker om teknisk demokrati - for ikke at tale om det økonomiske demokrati, - men det hele er ikke en pind værd, så længe man ikke indfører demokrati der, hvor det er allermost tiltrængt, nemlig i lotterisektoren.

Det er indlysende social uretfærdigt, at nogle vinder og andre taber for den samme indsats, for slet ikke at nævne det usmagelige monopolkapitalistiske gangsterinspirerede amerikanske lotteri, hvor en enkelt samfundssnylter render med hele profitten for en så minimal indsats som én øre, på bekostning af andre der har betalt hele 99 gange så meget. Det er simpelthen forbryderisk.

Og endnu mere oprørende social uretfærdighed finder vi i de kulturbefordrende folkeflæskespil, hvor de velbjærgede bankomagere rager fede ænder og hele flæskesider til sig, mens en himmelråbende lang stribe samspilsramte medborgere må nøjes med en lang næse! Det hører fortiden til, at få velhavende skal kunne sidde på flæsket og spille på flere kort end de lavtlønnede.

En reform er påkrævet. Alle skal have gevinst, og gevinsterne skal være lige store - alle skal have ens - ellers er det ikke demokrati! Vi kræver lighed for loven i lotteri og ludospil!

Der er en skrigende social skævhed i terningspillet! Hvorfor skal nogle få profitører lukrere i seksere, mens den brede masse skal spises af med enere og toere? Det er rimeligt at forlange en aldeles omgående terningreform - seks på alle seks sider - dét må være løsningen!

Og reformen gælder naturligvis også det asociale monarkistiske kortspil, der bygger på forældede imperialistiske idéer, at de besiddende, der tilfældigvis har fået bedre kort på hånden, skal kunne overtrumfe og udbytte de mindrebemidlede og svage. Det er på høje tid, at kortenes værdi åjour-føres så de bliver tidssvarende og éns, og hvorfor i alverden skal vi fortsætte med den gamle tradition med fire kulører, når kun én er den rigtige? Kort sagt: Vi kræver ruder es over hele linjen - demokratiet skal indføres her og nu.

De borgerlige bagstræbere må bringes til at forstå, at vi med en lotteri-boykot har en trumf i baghånden såfremt de ikke vælger at følge spillets regler og straks samarbejder om demokrati i flæskespillet.

Så er vejen banet for det sande demokrati i dette land!

Peter Østergård.

Dette sjove og finurlige indlæg, har læreren fra Mellerup skrevet således, at det kunne sættes i et lokalt blad, avis eller andet. Det er skrevet i kolonneform og med en indsat tegning fra tegne-mesterens egen hånd. Det vides desværre ikke, om det har været publiceret i nogen avis eller blad. Men fornøjelig læsning er det i hvert fald!

En russisk soldats skæbne under 2. verdenskrig

Kilde: Arkivmateriale, forfattet af Karen Steffensen, Hald

Danmark var besat af den tyske værnemagt i årene 1940-1945. Fem år i lænker, som de blev kaldt.

Selve besættelsen den 9. april 1940 tidlig morgen husker jeg meget tydeligt. Jeg var på dette tidspunkt medhjælper på Telefoncentralen i Linde. Centralbestyrer Anne Marie Pedersen og jeg vågnede på samme tid, ved en underlig ukendt larm og skyndte os ud og vi så de, i mine øjne, store sorte flyvemaskiner. Vi stod mange sammen. En nabo til centralen, nu afdøde gdr. Martin Støvring udbrød: "Hvis dette ikke er krig er det i hvert fald grov nationalitetskrænkelse." Hver især måtte i gang med den daglige dont, men inden skulle man lige høre radioen. Her fik vi den første orientering om, hvad der var sket. Det tyske "**Oprob**" til det danske folk om, hvordan vi skulle forholde os med mørklægning af vore vinduer og meget mere.

Og hvilket ringeri der blev fra by til by, familie til familie over hele landet. Det var ellers sjældent at folk tillod sig den "flothed", men indrømmet, det var også en speciel alvorlig situation!

Betjeningen på landets telefoncentraler var ikke bange for at røbe, hvad de havde opsnappet, trods deres tavshedspligt. Mellem centralerne kunne det lyde, som følgende: "Har De hørt **Linde**, at tyskerne er blevet bombarderet i Ålborg i nat!" Det var altid centralens navn der blev anvendt, ikke vores personlige navne, for på den måde at sløre hvem meddelelsen var. Jeg husker også den gamle Kammerherre von Folcack på Gjessinggaard udtalte: "Vi må vare vor mund og vor pen". Det gjorde det danske folk også i begyndelsen af besættelsen, men ret hurtigt voksede modstanden mod *Der Veermagt*. Noget vi unge gik meget op i. Både unge og voksne, jeg personligt kendte, var med i modstandsbevægelsen, her tænker jeg især på de mange i Hvidstengruppen, som også mine forældre havde nær tilknytning til.

Mor, Thomasine Pedersen, født og opvokset i Hvidsten, var som ung ansat i fire år, som pige på Hvidsten Kro, hos Marius Fiils forældre. Hun og Marius var jævnaldrende.

Far, Jørgen Pedersen stammede fra Gassum. De første år af deres ægteskab boede de i Spentrup, hvor han var kusk og bestyrer hos daværende Provst Møller.

Mine forældre boede i et lille bindingsværkshus kaldet "Enkesædet" da det havde været bolig for præsteenker. I dette lille hjem, der nu desværre er nedbrændt, er vi fem søskende født og opvokset. Den nære tilknytning til Hvidsten, Gassum og Spentrup, var årsag til venskabet med næsten alle i Hvidstengruppen for far og mor.

Jeg kunne fortælle meget om, hvordan det var at være ung pige under besættelsen. Langt de fleste holdt sig på afstand af de tyske soldater. Når vi hørte om nogen der gik med "de grønne" betragtedes det som en skamplet. Begrebet tyskertøs var en vanære man nødigt ville smykkes med.

Hvordan var det så at være ung under besættelsen?

Om hvordan det var at være i huset hos en familie i Randers. Det indtryk det gjorde, at en familie i samme opgang havde en søn, som var medlem af en modstandsgruppe i Langå og sammen med flere andre blev taget og senere skudt i Ryvangen. Om luftalarm og udgangsforbud, og om utrygheden ved at færdes ude om aftenen.

Fra maj til september 1944 mindes jeg et dejligt ophold på Rønde Højskole. Vi var 100 piger, der på trods af krigen nød vores ungdom. Jeg ville gerne have været på Haslev Højskole, men mine forældre syntes det var mere betryggende at blive i Jylland, for som de sagde, skulle der ske noget vedrørende krigen, så var der ikke længere til Tvede, end jeg kunne gå eller cykle hjem. Jeg var godt kendt på Djursland og kendte vejen over Ørsted til Randers fjord og Voer-Møllerup færgen. Der var ingen der havde benzin under krigen, så turen foregik med robåd og en fladbundet pram, hvorpå vore cykler blev anbragt. Familien Hedegård drev i mange år færefarten Voer-Møllerup.

Fra 1. september 1944 havde jeg plads hos forpagter Niels Hansen, Tvede præstegård. Netop i den periode, hvor det hele skærpede til slutningen af krigen.

Vi er nu nået til årsskiftet til 1945. En tidlig morgen i januar gik tyskerne fra gård til gård og forlangte heste, cykler, transportspande osv. udleveret. Nægtede gårdejeren at være i besiddelse af diverse ting, kunne der falde en bemærkning som: "Feldwebelens dame ved besked". Vedkommende der havde oplyst om, hvor de forskellige effekter befandt sig, tænkte ikke på følgerne af sin handling, hverken for sig selv eller sit land. Desværre var der mange stikkere til at fortælle Tyskerne, om både mennesker og materiel. Omtalte dame måtte da også flytte til en anden landsdel umiddelbart efter krigen.

Tilbage til den morgen, som jeg aldrig glemmer.

Tyskerne beslaglagde Niels Hansens 2 dejlige heste, nogle spande og spurgte efter vore cykler. Jeg måtte følge med over i brændeskurret ved stuehuset, og stor var min lettelse, da jeg opdagede at husbond havde sat sin næsten nye cykel ind i spisestuen, den var så moderne at den var med gear, så der kun var hans gamle rustne og min cykel der blev kasseret med ordene: "Für krank und klein".

Dén dag havde vi ingen appetit til middagsmaden, Niels Hansen slet ikke, ved tanken om sine to dejlige røde Oldenborger heste. Selv om han fik betaling for dem var det en ringe trøst. En mand, og for den sags skyld også hans medhjælper, er som regel stærkt knyttet til sine heste. Laurits Jepsen, som var Niels Hansens faste medhjælp glemte heller aldrig denne morgen. Vi skal huske på, at det var før tiden med traktorer og andre gode landbrugsmaskiner, som i dag er hver landmands eje.

Den vintermorgen i januar 1945 er egentlig starten på min fortælling om den russiske soldat, Denis Kajlichakof.

Mine forældre Thomasine og Jørgen Pedersen havde en landbrugs-ejendom "Granly" på Koldbakken, 14 tdr. land udstykket fra Tvede Præstegård i foråret 1926. Far og mor havde selv bygget ejendommen. Som ung pige hos forpagteren havde jeg nemt ved at smutte hjem om aftenen ad markvejen. Denne vej er desværre sløffet nu, det var ellers så hyggeligt med det ret høje dige ind imellem forpagterens og Niels Møllers marker. En aften jeg var hjemme kunne jeg mærke, at mine forældre virkede anspændte og urolige og jeg spurgte, hvad der var i vejen. Først ville de ikke ud med sproget, men endelig sagde far: "Du er jo en voksen og fornuftig pige, og det vi nu fortæller må du ikke sige til nogen, heller ikke Niels (Niels Steffensen var min forlovede)".

For et par morgener siden var der en eller anden, der havde taget mælk af mejeritransportspanden, den tykke fløde sad op ad spanden og der var drukket af låget. Far var vred, han troede det var mor, der havde hentet fløde til at piske. Det kunne jo aldrig gå an, så ville fedtprocenten jo falde og mejeriet give en lavere afregning. Mor protesterede, hvis jeg havde gjort det, ville jeg da øse det op. Dette tyverigentog sig flere aftener eller nætter i træk, så mine forældre blev klar over at én eller anden gemte sig, og havde brug for føde. Tyskerne havde strammet grebet om det danske folk, så det kunne være en frihedskæmper. Nogle aftener i træk lagde mor en madpakke ovenpå spanden, også den forsvandt.

Så skete der noget!

En formiddag gik far ude på gårdspladsen, og pludselig dukkede en lille tæt mand med tydelige *sibiriske træk* op. Eftersom alle vidste, at den tyske værnemagt havde 14-16 russiske krigsfanger i fodermesterhuset på Langagergård i Tvede, var det nærliggende at tro det var én af dem. Far kunne hverken tale tysk eller engelsk, men ved sit minispil og venlighed, kom han i kontakt med den fremmede, som på grund af madpakkerne var klar over, at familien her var ham venlig stemt. Den fremmede kom med ind i køkkenet, fik varm mad og noget at drikke, samt en ekstra madpakke.

Far gav russeren noget varmt tøj og tog ham med ud i laden, hvor han viste ham stigen til høløftet. Der blev lagt tæpper og puder, og på uret viste far, hvornår han skulle komme tilbage. Han var tryk og smilende til far og mor da han gik tilbage til Koldbakkoven, hvor han havde skjult sig i mange dage, iført fars gamle kørekappe - det var jo vinter og koldt.

Efterhånden voksede fortroligheden frem. Han skrev sit navn: **Denis Kajlichakof**. Han kunne noget tysk og skrive sit navn, heldigvis ikke med det russiske alfabet, så havde vi jo ikke kunne læse det. Mere om hans liv og erhverv senere. Det var ikke uden risiko mine forældre hjalp en russisk krigsfange, men de var heldige og utallige oplevelser fulgte. De tyske soldater ledte efter russeren. Især huskes en nat hvor naboen Kristian Jepsens hund gøede i lang tid. Denis borede sig længere ind i halm og hø, og kunne høre de talte og gik frem og tilbage i kostald, hestestald og lade, men mærkeligt nok var de ikke på høløftet. Jeg tror ikke de var særlig interesseret i at finde ham. Men oplevelsen gjorde at Denis blev i skoven nogle nætter medbringende et ekstra tæppe.

I den følgende tid vovede Denis at gå far lidt til hånde, men så snart der kom besøgende enten via markvejen eller vejen ned til Baunevej, som den hedder i dag, så strøg Denis til skovs. Der var en ret dyb grøft med beplantning imellem fars og Niels Møllers marker, så han uset kunne liste af. Vi havde en rigtig god vagthund, som gav hals, så snart nogen nærmede sig ejendommen.

Efterhånden lærte vi at tale med Denis . Han var 35 år og hans navn var Denis Kajlichakof. Han havde været bestyrer i den russiske stats købmandsbutikker lang inde i Sibirien, som han selv fortalte det, mere end 6000 km. fra Moskva. Han var gift med Adresin og sammen havde datteren Jevdakej og sønnen Ivan.

Mine forældre købte hus på Haldvej i Tvede, som de skulle overtage til april 1945. Ejendommen "Granly" blev solgt til min søster og svoger, Karoline og Emanuel Skals. De havde to børn, Holger på 4 år og Anna der var blevet 1 år den 25. februar. Endvidere var en lille ny i vente. Der var trængsel i hjemmet i denne måned da de flyttede ind. Foruden far og mor havde de også min gamle mormor Ann boende. Det var dengang, man kunne bo flere generationer sammen.

Denis var meget glad for min søsters børn. Vi mærkede tydeligt, at han savnede sin egen familie, der var så langt borte.

Selvom vi gik stille med dørene med hensyn til Denis, begyndte folk alligevel at spørge: Hvad er det, der foregår hos Thomasine og Jørgen på Koldbakken?

De fleste var imod den tyske værnemagt, men man kunne aldrig vide sig sikker på, om der skulle være en stikker i blandt byens beboere. Jeg har ladet mig fortælle, at der en dag var mange i brugsen for at handle, og dengang som nu spurgtes der om nyt mand og mand imellem. Vores gode præst Johannes Storm, der netop havde stået og hørt ovennævnte spørgsmål, vendte sig imod klyngen af fortrinsvis mænd, og sagde stille og roligt: "Jeg tror alle er bedst tjent med, at jo mindre der tales om dette, des bedre." Og på den måde tror jeg, at man undgik, at værnemagten viste den store interesse i at finde en enkelt af deres fanger.

Tyskerne var hen på foråret trængt på alle fronter, men de blev på en måde også mere aggressive. Far gjorde klart, at det var ham der havde ansvaret for at Denis Kajlichakof var hos os, ikke min svoger Emanuel Skals, for som far udtalte, skulle de blive angivet, kunne han bedre undværes, end en ung familiefar med snart tre børn. Mine forældre flyttede til Tvede den 1. april 1945, men far havde alligevel sin daglige gang på ejendommen. Der kunne fortælles meget mere, men jeg vil nu springe frem til første maj samme år.

Niels, min forlovede, og jeg havde været til bryllup i Gjerlev med Anna og Jens Åge Steffensen. Pastor Lindum, udtrykte i sin brudetale ønsket om at deres liv måtte stå i fredens tegn, for han følte sig sikker på at der ville ske noget alvorligt inden for de nærmeste dage. Får vi fred eller bliver vi besat af englænderne, eller for den sags skyld deres allierede russerne? I sandhed urolige dage. Vi cyklede hjem i den dejlige forårsaften. Allerede da vi kørte ude i Gammeljord kunne vi høre megen larm fra Udbyhøjvej, det var tyskerne som i deres biler og vogne var på vej mod syd.

▲ *Jørgen Pedersen her fotograferet sammen med Denis Kajlichakof.*

Da vi nåede hjem til mine forældre fortalte de, at der var sket en ulykke i forsamlingshuset, der i lang tid havde været beslaglagt af tyskerne. En håndgranat tabt i den store sal blev tre unge tyske soldaters skæbne, den dræbte de kun 14-16-årige tyske soldaterbørn. Selvom de var fjender græd mange af Tvede bys beboere af medlidenhed. Tænk at være så tæt på freden, tæt på at komme hjem til deres forældre, og så skete dette. De unge blev begravet i stilhed på Tvede kirkegård den følgende aften. Selve begravelsen har jeg ikke kunnet finde noget om, men jeg mener pastor Storm, sognerådsformand Qvottrup og selvfølgelig Feldwebelen med stab deltog.

Denne tragedie viser at mennesker aldrig må blive så følelseskolde, at man ikke kan sætte sig ud over hadet i sådan en situation.

Efter pastor Greibes udtalelser er begravelsen overhovedet ikke beskrevet i kirkebogen for Tvede sogn.

Vi er nu nået til 4. maj 1945. Atter en dejlig forårsaften. Sammen med nogle veninder gik jeg en tur ud på Koldbakken for at se til familien. Vi sad alle i stuen med Denis iblandt os. Selvfølgelig skulle vi høre nyhederne fra BBC, London. Alle var spændte og urolige for, hvad der ville ske de nærmeste dage. Udsendelsen begyndte med de obligatoriske oplysninger om krigens gang, så var der en lille kort pause, hvorefter vi hørte **den stemme og de ord som vi aldrig glemmer: Det meddeles herved at de tyske styrker i Holland, Nordvesttyskland og Danmark har kapituleret!!!**

Et øjeblik sad vi alle tavse og stirrede på hinanden, inden vi sprang op, omfavnede hinanden og dansede rundt i stuen. Denis så måbende på os, indtil vi fik forklaret hvad der var sket. Vi fik et glas af ét eller andet, om det var kirsebærvin eller saft husker jeg ikke, men vi skålede for et frit Danmark.

Pludselig opdager vi at Denis er gået, vi ledte og fandt ham grædende omme bag laden. Han forklarede på sit gebroknede tysk-danske sprog: ***Nu får jeg aldrig mere min kone, Adresin, eller mine børn, Jevdakej og Ivan at se. Kommer vi krigsfanger tilbage vil ingen tro på det, men betragte os som desertører og så er det bare puf-puf!*** Med andre ord, de ville blive skudt og det er desværre sandsynligt.

Efter befrielsen meddelte far vores sognerådsformand, Hans Qvottrup at Russeren, som han hed i daglig tale, boede hos os så længe han måtte, så var der også mulighed for at vi kunne få rationeringsmærker til ham.

Befrielsesgudstjenesten i Tvede kirke, én af de første søndage i maj, var en stor og højtidelig begivenhed for alle i den stopfyldte kirke. Vor ven Denis var også med, iført et sæt tøj der tilhørte min bror. Denis havde også tårer i øjnene, som mange af vi andre. Han smilede og virkede glad, selvfølgelig forstod han ikke meget, men stemningen og de varme smil, som også mødte ham gjorde sit dertil.

I tiden der fulgte efter 5. maj opsøgte min far personer i Randers, af russisk oprindelse, for at få støtte til Denis, for at han eventuelt kunne blive hos os og ikke skulle interneres med andre tyske fanger.

Det lykkedes også at skaffe noget ordentligt tøj, på trods af, at der jo var rationering på næsten alt. Især mener jeg at huske, at fruén på Buchtrups Maskinfabrik var meget behjælpelig, jeg kender ikke hendes navn, men ved at hun var af russisk oprindelse. Hun foranledigede, at der blev startet en indsamling blandt både danskere og herboende russere, med det resultat, at far kunne tage Denis med i en herreekvipering og få ham klædt på fra inderst til yderst. En god fornemmelse ikke blot for vor gæst, men også for os.

Efter befrielsen var det som om alle levede i en glædesrus, tænk at krigen stoppede så at sige ved den danske grænse, vi blev forskånet for landgang af de allierede tropper og dermed reel krig på dansk grund.

I tiden efter 5. maj var Denis altid hos mine forældre i Tvede om natten, han havde det bedst når han kunne få lov at hjælpe ved landbruget ude hos Karoline og Emanuel på Granly. Denis var meget glad for børnene Holger og Anna og desuden ventede Karoline barn nr. tre til juni. Det blev en lille pige, Tove, som Denis nåede at se, fordi han rømte den lejr hvor han var anbragt.

Der er ingen tvivl om, at de børn udfyldte et tomrum for ham og gjorde savnet af hans egne børn lidt lettere at bære. Vi følte tit, bare vi dog kunne have ført en reel samtale med ham, om hans liv og hans tanker om hele den situation han var havnet i, men det var desværre ikke muligt.

Denis ville gerne lære at cykle, og det gik nogenlunde på jævn og lige vej. Men engang kørte han ned ad den stejle bakke mod Mellerupvejen, og han glemte at bremse, med det resultat at han røg på hovedet i grusgraven og slog sig slemt, og pådrog sig en hjernerystelse.

Læge Jeppe-Jensen fra Harridslev blev tilkaldt og beordrede ham indlagt på Randers Centralsygehus, her blev han en del forkælet af læger og sygeplejersker, så jeg vil tro at hans ophold der var noget nær himmerig på jord for ham.

Efter en halv snes dage var han igen hjemme i Tvede i den dagligdag han havde vænnet sig til i nogle måneder.

Dagen kom da myndighederne besluttede at alle udlændinge, uanset om det var krigsfanger eller flygtninge, skulle interneres. Vi havde trods alt en del flygtninge, især fra de Baltiske lande, jeg tror de blev installeret i området omkring Esbjerg - Varde.

Ca. 3 uger efter Denis' afrejse var jeg en søndag eftermiddag på vej til kaffe hos mine forældre på Haldvej, da Denis kom gående ad Udbyhøjvej, på vej 'hjem'. Han var ét stort smil da han så mig, jeg spurgte: Er du "deserteret"? Han rystede på hovedet, men det viste sig at være tilfældet, så det ferieophold blev kort. Ordensmagten hentede ham, spurgte hvorfor forsvandt du? Jo sagde han, det er jo her jeg bor. Men der var ingen vej udenom, han måtte med tilbage.

Senere på sommeren kom Denis igen på besøg, denne gang helt legalt, han havde fået lov til at tage til Tvede for at sige farvel til os alle, det var meget vemodigt, alle var klar over at der skulle ske et lille mirakel, hvis vi skulle mødes igen. Far havde fået oplyst at de russiske krigsfanger skulle med skib fra Fredericia med kurs mod Sovjet. Efter ca. en måned forlød det, at skibet var blevet mine-sprængt i Østersøen.

Men vi tror ikke det var meningen at disse stakkels mænd skulle have lov at nå hjem, ulykken var påstået eller fingeret - vi kan kun gætte os til, hvad der skete derude på havet.

Jeg kan ikke lade være med at tænke på Denis' udtalelse om, at ingen ville tro dem, vi får ikke lov at sætte foden på russisk jord, der er ingen der vil tro vi er tilfangetagne, den slags måtte ikke ske for en soldat i den sovjetiske hær, nej de blev betragtet som desertører og derfor skulle de dø.

Der er gået over 50 år siden alt dette skete; men vi vil aldrig glemme vor russiske ven, Denis Kajlichakof.

Forfatter er: Karen Steffensen, Bolettevej 2, Hald, 8983 Gjerlev.

Historien om den russiske soldat blev første gang bragt i arkivets årsskrift i 2002, men historien er stadig god og redaktionen synes den fortjener at blive fortalt igen.

Akkurat inden bladet går i trykken, har vi i forbindelse med søgning efter noget andet på Gjessinggård fundet, at Denis Kajlichakof også har været en del af godsets folkehold for en kortere periode.

Den høiere Bondeskole i Gjerlev og Dalbyneder Højskole.

Peter Østergård, stifter af Nørhald Egns-Arkiv, skrev i 1972 denne artikel. Artiklen bygger på oplysninger og billeder fra arkivet.

Redigeret af Marianne Stampe Dahl.

"Af høiere Bondeskoler gives nu i det mindste 19 i Danmark, nemlig 1 på Falster, 1 i Sønderjylland, 3 i Sjælland, 4 i Fyn og 10 i Jylland. Den 10ende og sidste i Jylland oprettedes for et halvt Aar siden i Gjerlev, 2 Mil fra Randers, af Skolelærer og Dannebrogsmænd Christian Frederiksen ..."

Således kunne man læse i en Randers-avis i april 1862 og samme avis bragte den 2. maj 1865 følgende notits:

"Den 28. April afholdtes Eksamen paa den høiere Bondeskole i Gjerlev, hvor 12 Elever vare underviste i Vinterhalvaaret. Det var glædeligt, om ret mange, nærmest af Bondestanden maatte komme til den Erkendelse, at Folkets største Trang er Oplysning, og man kan kun anbefale den nævnte Højskole. Eksamen godtgjorde, at Eleverne havde opnaaet god Færdighed i at udtrykke sig saavel skriftligt som mundtligt."

Denne højskole, der eksisterede i 25 år, fra 1861 til 1886, var én mands værk - den førnævnte Christian Frederiksen.

Han var født den 5. januar i Katballe, Lysgård sogn - kendt fra St. St. Blichers "E Bindstouw". Christian Frederiksen begyndte i 1826 på Lyngby seminarium, hvorfra han dimitteredes i 1829.

I 1832 blev han lærer i Kjærby, Gjerlev Herred, men flyttede i 1835 til Sødtring skole, hvor han giftede sig med Kristine Marie Høeg, datter af proprietær Christian Høeg, Marienlyst, Hersom.

► Her ses arkivets eneste billede af lærer, Christian Frederiksen, Gjerlev Højskole.

Billedet er ikke af bedste kvalitet, men vi håber man alligevel kan danne sig et indtryk, ud fra hans alvorlige udtryk.

I 1841 stiftedes på hans initiativ Ommersyssel Lærerforening, med det formål "*at oplive og forøge Skolelærernes Interesse og Nidkærlighed for deres Kald - og fremme Skolevæsenets og Skolelærerstandens Tarv*".

Under læsningen af disse gulnede blade i foreningens forhandlingsprotokol fra disse år, toner et billede frem af en usædvanlig skolelærer, en virksom og initiativrig, begavet og dygtig mand - en idealist, der arbejder ærligt og alvorligt. Han er primus motor i lærerforeningen og kommer med mange fremsynede forslag, bl.a. om oprettelse af læseforeninger og sognebibliotek og foredragsmøder for bønderne, og i 1847 starter han aftenskole for den "confirmerede Ungdom".

Fra en bispevisitats i Råby-Sødring i 1850 noterer biskop Brammer, Århus, i sin visitatsbog: "*Pastoratets fortrinligste Lærer er Chr. Frederiksen under hvem Børnene gjøre roesværdig Fremgang i Sødring Skole. I Sødring er der en Aftenskole, hvori Ældre af Menigheden deltager*".

Lærer Chr. Frederiksen var grebet af tanken om bondestandens boglige oplysning og praktiske dygtiggørelse. I 1843 starter han sammen med pastor Bie, Udbyneder, en landboforening for den nordøstlige del af Randers amt. I 1852 ses han som formand for landboforeningen og indberetter til amtshusholdningsselskabet om foreningens virksomhed og ansøger om bidrag til "*den i Forvejen havende Bog-samling - samt om Raad og Bistand til Forsøg med Dræning m.m.*"

Der er ingen tvivl om, at lærer Frederiksen har øvet en ganske betydelig indsats. Da han således i 1857 kaldes som lærer og kirkesanger til Gjerlev, hædres han kort efter med dannebrogordenens sølvkors - antagelig i forbindelse med sin 50 års dag i 1859.

I Gjerlev opretter han så i 1861 "Den høiere Bondeskole" og starter den 7. november samme år med 14 elever. Da han jo også havde sit degneembede og kommuneskolen at passe, forstår man, at han har haft sin dag optaget og måtte ansætte en hjælpelærer og timelærere, i hvert fald i vinterhalvåret, idet højskoleselestret gik fra november til maj.

Højskolen havde til huse i en endnu eksisterende vinkelbygning ved kirkelågen foran Gjerlev kirke (*bygningen nedrevet ca. 1990, nu parkeringsplads; red.*). Eleverne indlogeredes hos private rundt om i byen og holdt sig selv med kost, hvilket fremgår af et brev, som en elev, Mads Villadsen, i 1874 skriver hjem til sine forældre i Dalbyneder: ►

"Gode forældre.

Jeg lovede at sende Eder Bud, om min Kammerat kom med noget Øl. Men han fik intet. Jeg har heller ikke noget Brød, og der er måske for lidt Ost og Smør, men forlæng ikke Tiden længere end til Mandag, for saa kan Brødet ikke slaa til længere. Herr W. Bjørnbak anmode os at betale Pengene for Læren fra A. Nielsen, og maaske der ogsaa skulde betales nogle for Stuen, vi har, men hun har ikke talt noget derom, men jeg har ikke nok dertil. Jeg har heller intet Nytt at bringe Eder. Men jeg er ved Helbred og har det godt. Nu være I alle hilset fra Eders Søn".

Under 6. september 1869 læses følgende annonce i avisen:

"Til 1. November dette Aar modtages nye Elever i Folkehøjskolen i Gjerlev. Undervisningen, der ledes efter samme Plan som hidtil, gives af Kapellan Schøtt, Lærer Gregersen og undertegnede Bestyrer. Hvis Elevernes Antal og Standpunkt maatte gøre det nødvendigt, vil Skolen i Vinter blive delt i 2 Afdelinger. Betalingen er sædvanlig. Anmeldelser om Optagelse bedes indsendt tidligt, hvis vedkommende ønsker, at der skal skaffes Bolig og Kost.

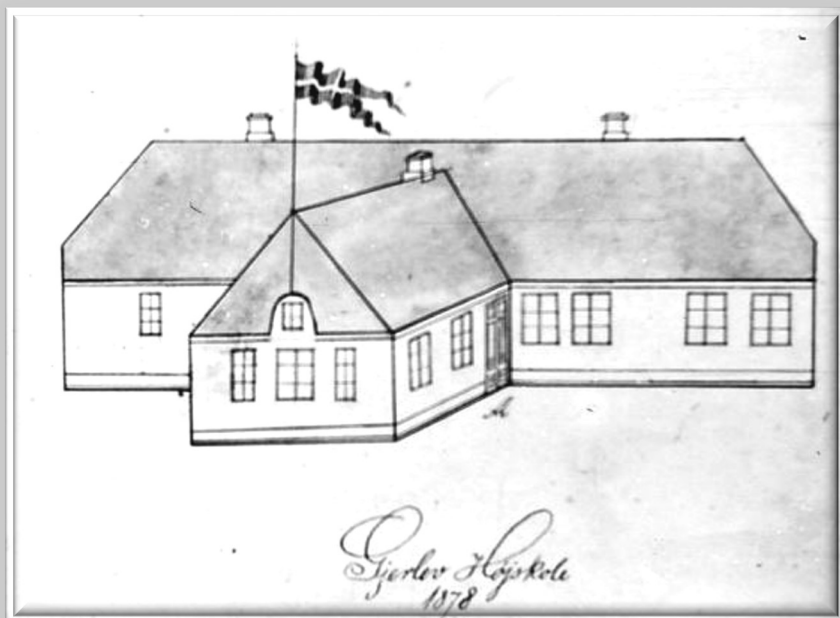
Sign. Frederiksen"

Skoleskemaet prægedes, udover dansk og regning, af landbrugsfagligt stof. I et elevhæfte fra 1876 noteres bl.a. følgende foredrags- og stileemner: "*Melkerivæsenet, De forskellige Gjødemidler, Om Brakken og dens Virkning, Om Bondestandens Fald og Oprejsning, Hvilke Midler har Bondestanden til sin Oplysning og Uddannelse, Hvordan man bør erhverve, bevare og bruge timeligt Gods, Rodfrugtdyrkning osv.* Fag som geometri, fysik og kemi, landmåling og tegning figurerede også på skemaet, fremgår det af nogle opgavebesvarelser - "*fremlagte ved Afslutningsmødet på Gjerlev Højskole den 29. Marts 1878 af L. P. Larsen, Vinstrup*".

En jævnt stigende elevtilgang på op til 32 på holdet i 1868 vidner om, at skolen var i god gænge. Tiden var moden for højskoleuddannelse og ikke mindst de af Lars Bjørnbak (skolelærer, pacifist og politiker) docerede anskuelser om materielt fremskridt som kundskabsmeddelelsens mål.

Lærer Christian Frederiksen døde pludselig den 25. juli 1872. Den agtede og ærede lærer og forstander blev kun 63 år gammel, og med sine mange tillidshverv på egnen må han have spillet en betydelig rolle i byens og sognets liv. Han blev begravet på Gjerlev kirkegård, ikke lange fra højskolen.

Gjerlev Højskole, tegnet i 1878.

Som forstander for højskolen efterfulgtes lærer Frederiksen af Lars Bjørnbaks søn, Viggo Bjørnbak, der drev skolen videre og bl.a. fra 1874 begyndte med sommer-pigehold fra maj til november.

I sommeren 1878 overtog Viggo Bjørnbak faderens højskole i Viby, hvorefter lærer Hansen, der havde virket som lærer ved højskolen i tre år, blev forstander.

Skolen fortsatte endnu nogle år og fik mange elever fra omegnen, især Dalbynedder, hvor lærer Carl Christian Egens der tidligere, i 1865-67, havde været ung lærer ved Gjerlev højskole, nu var skolelærer og gjorde et stort arbejde for at tilskynde ungdommen til videreuddannelse.

I 1884 startede han Dalbynedder Højskole. Så fulgte en nedgangsperiode for Gjerlev Højskole, der ophørte i 1886.

Dalbyneder Højskole.

Mens Gjerlev hørte til de såkaldte Bjørnbak'ske højskoler, hvor skolens idé og målsætning først og fremmest var oplysning, kundskabsmeddelelse og faglig dygtiggørelse - i modsætning til de grundvigske højskoler, hvor begreber som liv og vækkelse og grundvigske kristendomsforkyndelse var skolens bærende idé og tanke - så var Dalbyneder Højskole nærmest en mellemting eller et både-og, idet det ganske vist var den grundvigske højskoletanke, der bar skolen frem, men den startede dog som fortsættelsesskole med præliminæreksamen som mål.

Ligesom Gjerlev Højskole var Dalbyneder Højskole én mands værk, den ovenfor nævnte lærer Carl Christian Egens. Han var født i 1847 i Hammel. Han blev allerede som 15-årig elev på Lyngby Seminarium og dimitteredes i 1865. Samme år blev han antaget som lærer ved Gjerlev Højskole, hvor han virkede et par år og blev meget afholdt af eleverne.

Efter en kort tid som lærer i Linde blev han i 1869 kaldet til lærer og kirkesanger i Dalbyneder, og her blev han stærkt optaget af den grundvigske bevægelse og var med i kredsen, der samledes om pastor Slamberg i Støvring-Mellerup, og kom således i sit skolesyn til at forene det vækkende med det mere rationalistisk oplysende.

Han blev en anset og dygtig lærer og foregangsmand på egnen. Han var således i 1877 medstifter af landboforeningen, hvor han som sekretær, kasserer, mødearrangør og foredragsholder flittigt øste ud af sin teoretiske og landbrugsfaglige viden, ligesom han varmt og ivrigt behandlede politiske og kirkelige emner.

Elevtallet steg hurtigt, bl.a. søgte en del voksne elever til skolen, der af samme grund måtte udbygges med flere afdelinger. Trods lokaleudvidelse i 1890 sprængtes rammerne, og Egens valgte efterhånden af videreføre skolen som højskole. I 1896 havde skolen sit første pigehold.

I 1899 solgtes Dalbynder Højskole til tidligere lærer ved Udby Højskole på Fyn, Marius Møller. Marius Møller var født i Ormslev ved Århus i 1869 og blev uddannet på Ollerup og Askov højskoler samt Gjedved Seminarium, hvorfra han dimitteredes i 1892. En tid var han friskolelærer i Bøvling ved Lemvig.

Kort efter overtagelsen af Dalbynder Højskole lod han bygge en gymnastiksal, idet man ikke kunne klare sig med at låne byens forsamlingshus. Dalbynder var efterhånden blevet midtpunkt for egnens gymnastikliv, og mange gymnastikstævner afvikledes i Dalbylund, ligesom en af tidens kendte gymnastikpædagoger, A. Nordahl Pedersen, var tilknyttet Dalbynder Højskole i årene 1895-97.

Den nye gymnastiksal stod færdig i 1903, og samtidig oprettedes en håndværkerafdeling, som fik god søgning. Selv om pladsforholdene egentlig ikke voldte større problemer, idet Egens ejede en gård i umiddelbar nærhed af skolen, og da Egens selv boede i kommuneskolen, kunne rummene i gårdens store stuehus benyttes som undervisningslokaler, så var denne ordning ikke tilfredsstillende i længden.

Forstander Møller besluttede sig derfor i 1907 til at ombygge den ældste skolefløj, der genopførtes som en anseelig to-etagers bygning med tre klasseværelser, elevsamlingsstuer og mange elevværelser.

Desuden anlagdes sportsplads og haveanlæg med springvand, så skolen præsenterede sig i det ydre, og i årene op mod første verdenskrig placerede den sig i befolkningens bevidsthed som egnens kulturelle centrum. Hertil bidrog også, at skolen havde fået ministeriel anerkendelse til at afholde korte landbrugskurser for husmænd. Disse kurser havde ligesom håndværkerafdelingen stor tilslutning.

◀ Her ses Carl Christian Egens der var født 1847 i Hammel og hans hustru Catharine Holst der var barnefødt i Blenstrup.

Carl Christian Egens, der stadig var lærer ved kommuneskolen, fortsatte sit virke på højskolen og prægede den med sit grundtvigske livssyn. Ligeledes var sognepræsten, pastor Jensen, som var lærer i kirkehistorie i årene 1903-09, en værdifuld støtte for skolen.

C. C. Egens var meget benyttet ved ungdomsmøder i sognet. Han gjorde indtryk på ungdommen, hvilket fornemmes gennem følgende uddrag af et brev fra J. P. Rousing, Askildrup, der fortæller træk fra sin ungdom. Rousing tjente i 1912 på en mindre bondegård i Dalbyover og en efterårsdag blev han af præsten, pastor Ring, indbudt til ungdomsmøde i præstegården i Dalbyneder:

"... Da det så ud til, at ikke flere gav møde, tog pastor Ring plads i døren, der forbandt de to stuer, bød velkommen til lærer Egens samt vi unge. Pastor Ring oplyste os om sin hensigt med møderne, han omdelte højskolesangbøger og bad os synge af karsken bælg. Hans kone sad ved klaveret.

Efter sangen gav pastor Ring ordet til Egens, der talte om højskolen som et led i folkeoplysningens tjeneste og sluttelig anbefalede han os et højskoleophold. Atter en sang og pastor Ring talte. Igen en sang og så ind til kaffebordet. Flere sange - og det blev sent inden vi drog af gårde; men jeg kan roligt erklære, at både Egens og pastor Ring forstod at tale til datidens ungdom".

Første verdenskrig bevirkede en svigtende elevtilgang. Det fik så alvorlige økonomiske følger, at forstander Møller opgav at fortsætte højskolen og i 1915 rejste han sammen med sin hustru, Anne Høeg, til Tranebjerg på Samsø, hvor han som kendt forfatter overtog en redaktørstilling.

Skolekredsen forsøgte forgæves at drive skolen videre med en tidligere lærer ved Åbybro højskole som ledende forstander. I foråret 1917 ophørte højskolevirksomheden i Dalbyneder, og bygningen solgt til nedrivning. Skolens stifter, lærer C. C. Egens, der i 1915 blev dannebrogsmænd, oplevede at se sit livsværk gå til grunde.

En avis notits den 2. marts 1918 fortæller: "*I nat er C. C. Egens, Dalbyneder, afgang ved Døden i sit Hjem. Lærer Egens havde i gaar været til begravelse, men da han ikke følte sig helt vel, gik han lige hjem til Kirken. I Aftes holdt Egens dog Aftenskole og gik i seng. Ved 01.30 Tiden følte han sig syg og 2 Timer efter indtraadte Døden. Lærer Egens havde i en Årrække været plaget stærkt af astmatisk Lidelse. Han blev 71 Aar gammel og havde virket i Skolens Tjeneste i over 52 Aar".*

Lærer Carl Christian Egens blev begravet på Dalbynder kirkegård, hvor egnens beboere rejste et mindesmærke. Endvidere stiftede man et legat, hvis renter anvendes til højskoleophold for unge fra Dalbynder.

De to skoler, Den Høiere Bondeskole i Gjerlev og Dalbynder Højskole, tegnedes af to personligheder, lærer Christian Frederiksen og lærer Carl Christian Egens.

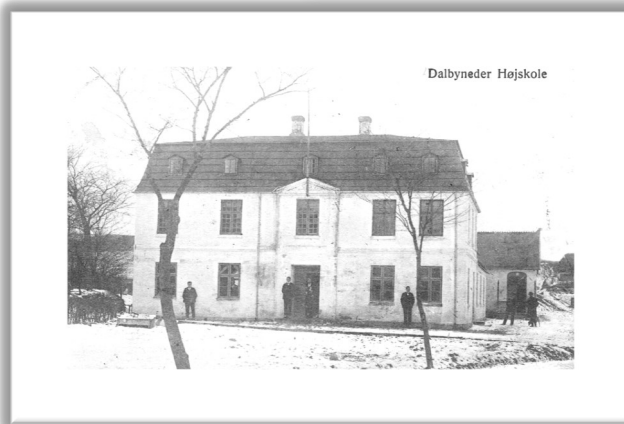
De to mænd der repræsenterer hver sit slægtled, har kun kendt hinanden få år. Deres veje skiltes og deres skæbner formede sig vidt forskelligt. Men der er så mange fælles grundtræk i deres oprindelse, skolesyn og målsætning, at deres livsbaner i forlængelse af hinanden giver et højskolemæssigt tidstypisk, yderst interessant og tankevækkende billede fra den samme egn.

*Gjerlev Høiere Bondeskole
1861-1886
Bygningen blev nedrevet
ca. 1990*

Gjerlev Højskole

Dalbynder Højskole

*Dalbynder Højskole
1884-1916.
Nedbrudt kort tid efter 1.
verdenskrig.
Billedet er fra 1907*

Til smilebåndet.

Et udklip fra Randers Dagblad, årstal ukendt.

Vi bebovere i Kirbøj og i Hald

vi ska snaart te kommunevalg,
dæfor ska vi aal te Opstillingsmøe,
ja, for de æ vor pligt aa møe,
de æ baa for Mutter og Fatter,
de ska væ et møe dæ batter.

Maaski I haer den Mand hejer Kuen vi ka bru,
saa la væ mæ og se dæ hjem og ru,
Jen saeen maaski hen over mittien,
saa haar vi nok ramt i plætten.

Jen dæ vel snak for de gammel aa syg
og osse hol vi anner i lyv.

Jen dæ vel hol ledt tebage mæ skatten
og sej no it saa møj klatten.

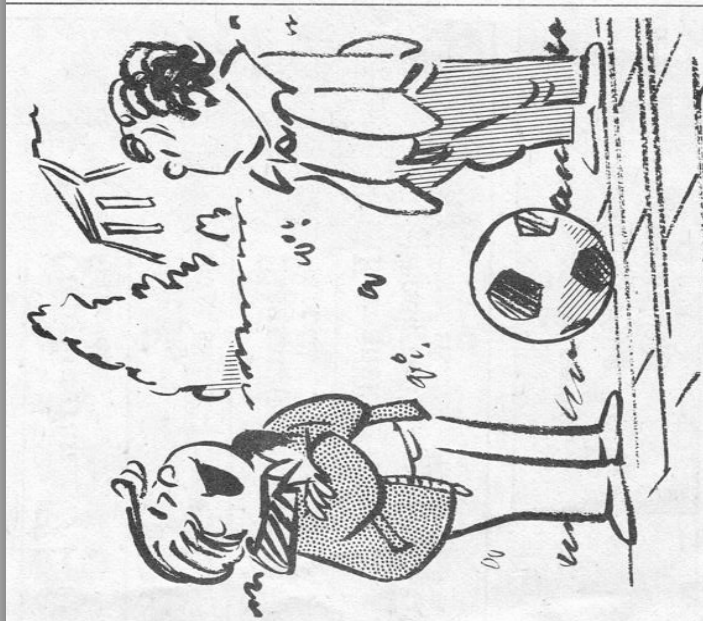
Jen dæ vel hjælp de ung te de ti vel
for de ska ha nue og bestel.

Jen dæ vel snak om el og gasforsyning
og osse om vor egen fyring.

Jen dæ vel snak om grus i vor kloakker
og om is og snej paa vor bakker.

Pas paa vor skuel og vor Forsamlingshus,
ja, te manne ting ska personen bruges.

Kom dæfor te de Opstiellingsmøe,
do ka nok kyeve Kaffe, mæ blød brø mæ flø.

Regnskab 1/10-2021 - 30/09-2022

	indtægter	udgifter
kontant	610,00	
bank indestående	22.018,82	
saldo 01 okt 2021	22.628,82	
Kontingent	22.772,00	
salg af foto-kopier og bøger	2.218,00	
Tilskud fra kommunen, egenbetaling	23.300,00	
Generalforsamling & foredrag		5.238,58
Arsskrift & porto		3.731,00
Drift & diverse		16.494,57
Kursus & kørsel		3.740,92
Mobilpay gebyr		644,25
Materiel & Kontorartikler		15.858,60
Abonnementer & SLA		8.430,01
	48.290,00	54.137,93
kontant	206,50	
bank indestående	16.574,39	
saldo 30 sep 2022	70.918,82	16.780,89
	70.918,82	70.918,82

Regnskabet er revideret d. 8/10-2022
 af: Jens Højst Herdorf Skyldts

